

80 ГОДИНИ ОТ СЪЗДАВАНЕТО НА ПЪРВИЯ ДЪРЖАВЕН ЗАСТРАХОВАТЕЛЕН НАДЗОР В БЪЛГАРИЯ И 10 ГОДИНИ ОТ НЕГОВОТО ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ

ЕМИЛ
БОЖИНОВ

Изминаха осемдесет години от основаването на първият държавен надзор на застраховането в България. На 26 юли 1926 г. в „Държавен вестник“ е публикуван Закон за държавен контрол върху частните застрахователни предприятия. За върховен изпълнителен орган на държавния надзор е определен Управителният му съвет. Той е издавал разрешения за застрахователна дейност, сливане на дружества или прехвърляне на застрахователни портфейли. Давал предписания за оздравяване и преустановяване на дейност, обявяване в несъстоятелност. Разходите по създаването и издръжката са били за сметка на застрахователните дружества, които първоначално са били законово задължени да превеждат 5%, а

по-късно 4% от премийните си приходи. Един от първите му ръководители е бил видният актьор Христо Петров (поддиректор на Учреждението за държавен надзор върху застрахователните предприятия). Неговата таблица за смъртност се е прилагала широко в българското застраховане.

Създаденият преди 80 години държавен надзор има и своята предистория. От 1882 г. застрахователните дружества, макар и нередовно, са издавали известия или бюлетени за своята дейност, които са имали повече пропагандна, отколкото информационна цел. От 1898 г. до създаването на държавния надзор през 1926 г. застраховането се е развивало под така наречения контрол чрез нормативната система, който също се е оказал неефективен. Конкуренцията е била нелоялна и

безогледна. Фалитите на застрахователни предприятия и ощетяването на застраховани са били често явление. През 1924 г. е създадено Дружеството на българските актьори, което стига до извода, че въпросът за създаване на държавен надзор не търпи повече отлагане. В края на същата година Българската централна кооперативна банка подема инициативата за разработване на законопроект за надзора. За основа на българския закон е ползван швейцарският закон за контрол на частните застрахователни дружества от 1884 г. Доколко е бил ефективен контролът на първия държавен надзор в България, е спорно, но ежегодно е било декларирано в неговите годишници, че той не взима никакво отношение към спорите между застрахователните дружества и застрахованите.

Първата държавна институция за надзор е просъществувал двадесет години - до 1946 г., - когато е преустанове-

на поради създаването на държавен монопол в застрахователната дейност в страната - ДЗИ.

Седемдесет години по-късно, през 1996 г., е приет, а на 1 януари 1997 г. влиза в сила нов Закон за застраховането, с който се създава и Дирекцията за застрахователен надзор като втора надзорна застрахователна институция в България. За 9 години този закон е изменен и допълван многократно и е отменен с приемането на Кодекса за застраховане. Вторият надзор също има десетгодишен юбилей въпреки многобройните му метаморфози. Сега по същия начин както преди 80 години ръководителите на надзора заявяват, че не могат да вземат отношение или да заставят да бъде изплатено законно полагащо се обезщетение. Ако влезете в сайта на КФН (www.fcs.bg), няма да намерите нито ред за историята на застрахователния надзор в България освен това, че КФН е създадена на 1 март 2003 г. и

е специализиран държавен орган за регулиране, в който се съсредоточават надзорните функции, изпълнявани от съществуващите дотогава Държавна комисия по ценните книжа, Държавна агенция за осигурителен надзор и Агенция за надзор на хазарта и застраховането.

С първия вариант на Закона за застраховане от 1996 г. бе създаден и Национален съвет по застраховане. Този съвет по подобие на Управителния съвет от 1926 г. трябваше да взема решенията за издаване и отнемане на лицензи за застрахователна дейност, но по-късно бе ликвидирани, защото си „изпълнил функциите и вече бил ненужен“.

2006-а отмина, но осемдесетата годишнина от основаването на първия държавен застрахователен надзор и десетата годишнина от възстановяването му нито бяха отбелязани, нито почетени. Това не е само въпрос на авторитет на институцията, но и на уважение към неговата история.

ДЪРЖАВНИЯТ КОНТРОЛ НАД ЧАСТНИТЕ ЗАСТРАХОВАТЕЛИ ПРЕЗ 1926 ГОДИНА

● Въвеждането му ускорява разчистването на претовареното с дребни предприятия българско застрахователно стопанство

ИСТОРИЧЕСКА СПРАВКА

До 1926 г. единствените законодателни разпоредби, според които се регулира застраховането у нас, е глава IX, чл. 466-526 от Търговския закон. Предмет на регулиране са повече юридическите отношения между застрахования и застрахователя във връзка с особеностите на видовете застраховки. Администрацията и клонът на дружествата в този закон са много слабо застъпени. За основаване на дружество законодателно се изисква гаранция от 200 хил.лв. по всеки клон от застраховките и регистрация в съда. Веднъж основано, върху неговите функции не се упражнява никакъв контрол.

Въпросът за държавния контрол върху частните застрахователни дружества е повдигнат още през 1905 г. от тогавашния министър на финансите Иван Салабашев. Заинтересовани чужди застрахователни дружества, действащи у нас, както и дипломатически представители, тогава протестирали против въвеждането на каквото и да било контрол.

За втори път същият въпрос е повдигнат през 1922 г. от тогавашния министър на финансите М. Турлаков, като е назначена и комисия за подготовка на законопроект, но поради оставката на министъра това решение било изоставено. Третият път се оказва успешен, когато през 1925 г. въпросът е поставен от финансовия министър П. Тодоров, в резултат на което е подготвен законопроект.

Застрахователното дело влиза в нова фаза поради приетия на 26 юли 1926 г. закон за държавния контрол върху частните предприятия - местни и чуждестранни

Законотворците използват главно швейцарския закон, който е смятан за образец, взимайки под внимание и други закони като германския.

Избраният от законодателя път за постигане на поставената цел е т.нар. „концесионна система“ с

постоянен материален надзор от страна на едно обществено държавно учреждение. Системата се състои от първоначална проверка на ония застрахователно-правни, застрахователнотехнически положения и данни, върху които дадено застрахователно предприятие ще гради своята дейност. След като дружеството получи разрешение и започне работа, контролната служба продължава да следи доколко развитието на предприятието върви правилно, доколко неговата дейност е съобразена с възприетия от него и одобрен план за работа. Ръководно начало за държавния контрол е да се съблюдават интересите на застрахованите и да се създаде мощно застрахователно дело в страната.

Съгласно закона, за да могат да работят свободно в страната, застрахователните предприятия трябва да получат разрешение от натоварения с контролна служба орган, който е бил автономно учреждение към Министерството на финансите. Освен това като първоначално условие акционерните дружества трябва да имат напълно внесен минимален основен капитал 1 000 000 лева, ако работи само по един клон на застраховането (напр. имуществено застраховане), и най-малко 2 000 000 лева, ако работят по повече от един клон (напр. имуществено и животозастраховане). Необходимо било също да представят и гаранция - залог по 1 300 000 лв. за всеки упражняван от тях клон, с максимум 3 900 000 лева. Тези изисквания се отнасяли както за местните, така и за чуждестранните акционерни застрахователни дружества. Кооперативните дружества, които тогава съществували, трябвало да имат учредителен фонд в минимален размер 1/3 от определените за основния капитал за акционерните дружества минимума. За гаранция-залог при тях служи вза-

имната отговорност на членовете (застрахованите).

Относно премийните резерви законът предвиждал, че те трябва да се отделят съгласно изискванията на застрахователната техника и да се държат в ценности само в пределите на България.

Кои са били органите на надзора

Учреждението за контрол от 1926 г. се състои от 10-членен състав и негов изпълнителен орган (дирекция). В съвета влизат трима представители на застрахователни дружества, по един представител на Министерството на финансите, на Министерството на търговията, на университета, на Върховния касационен съд, на Народната банка, администраторът при застрахователния отдел и директорът на Българската централна кооперативна банка. Съветът е натоварен да решава всички по-важни въпроси във връзка с контрола над дружествата за застраховане след проучването им от дирекцията и по доклад на директора.

Застрахователните предприятия, от друга страна, са длъжни да водят редовно счетоводство и да представят ежегодно подробен отчет за

дейността си през изтеклата година. Надзорът тогава има право да проверява чрез своите четирима инспектори всички книжа на дружествата, да иска отстраняване на констатирани нередности, да взема мерки за оздравяване на положението на дружествата и при нужда дори да иска ликвидирането им, ако никакви мерки не могат да помогнат. **Още при разглеждането в парламента на законопроекта за Държавен надзор застрахователните кръгове се разделят на две**

На една страна стои т.нар. „Съюз на застрахова-

ви застраховател трябва да представя. А вторите, претендирайки за същото, посрещат благоприятно законопроекта в основните му части, като искат някои поправки с цел заздравяване позициите на контрола и неговата дейност.

Съюзът на застрахователните дружества се обявява против идеята за допълнителна гаранция-залог. Мотивът е, че освен техническите резерви всяка друга гаранция обрича на гибел много от съществуващите дружества и не дава възможност за основаване на нови. По този начин според съюза се създават условия за фактически монопол на застрахователната работа в ръцете на няколко финансово силни застрахователни дружества, които са всъщност и автори на законопроекта. Преди всичко автор е Централната кооперативна банка, а застрахователните дружества са призовани само да дават своето мнение. Друг мотив против допълнителната гаранция е фактът, че такава не се предвижда за кооперативните дружества.

Въвеждането на държавния надзор през 1926 г. ускорява процеса на разчистване на претовареното с много дребни предприятия българско застрахователно стопанство. Такова разчистване щяло неминуемо да последва, и то с голяма стихийност, след стопанската криза от 1929-1930 година.

„За да се постигне от този контрол гонимата цел и за да запази всички интереси, той не трябва да бъде притеснителен и да сматра застрахователните предприятия като едно зло, което трябва да се ограничава или изкорени, а като предприятия, полезни за страната, и които не трябва да се спъват в правилното си развитие, защото от тях страната може да очаква много за своя икономически подем“ - пише Е. Арие, директор на Застрахователно акционерно дружество „Балкан“.

ИЛЕАНА СТОЯНОВА

телните дружества в България“, който тогава включва дванайсет действащи у нас дружества, седем от които чужди. Вън от съюза са най-старите кооперативни дружества - „Чиновническото“ и „Учителската каса“, а и най-старите български акционерни дружества „България“ и „Балкан“.

Тези от съюза атакуват законопроекта в неговата основа, а именно - предвидената гаранция, която все-